

Broj odluke: 01-276/02

**HISTORIJSKO PODRUČJE - NEKROPOLA STEĆAKA I I II
BOLJUNI KOD STOČA**

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 05. do 11. novembra 2002.godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijsko područje- nekropola stećaka I i II Boljuni proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Područje se nalazi na k.č. 510 i 518/5, k.o. Bjelojevići, općina Stolac, Federacija Bosne i Hercegovine.

Na nacionalni spomenik iz prethodnog stava primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika iz tačke I ove odluke.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine osigurat će izradu i provedbu Programa trajne zaštite historijskog područja – nekropole stećaka I i II Boljuni.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Na području se ne dozvoljava krčenje zidina, izgradnja objekata, poljoprivredni radovi, sječa šume, ispaša i ostale radnje koje bi mogle uticati na izmjenu područja.

U zaštitnom pojasu minimalne širine 100 m od granica zaštićene cjeline nije dopuštena nikakva gradnja, niti izvođenje bilo kakvih radova osim onih koji se vezuju za arheološka istraživanja ili prezentaciju lokaliteta.

U zaštitnom pojasu minimalne širine 2 km od granica zaštićene cjeline nije dopuštena izgradnja industrijskih objekata, magistralnih infrastrukturnih objekata, kamenoloma, niti lociranje potencijalnih zagađivača okoliša.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno ovlaštene organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik iz tačke I ove odluke ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu prostornog uređenja i okoliša, Zavodu za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, općinskim organima uprave ovlaštenim za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II, III i IV ove odluke i ovlaštenom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku Bosne i Hercegovine» i «Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine».

Ovu odluku Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika donijela je u slijedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

**Predsjedavajući Komisije
Dubravko Lovrenović**

Broj: 01-276/02
06. novembra 2002. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovu člana 2. stava 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu Komisija) proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Aneks 8.), kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je na sjednici održanoj 22. jula 1997. godine donijela odluku o stavljanju historijskog područja - nekropole stećaka I i II Boljuni kod Stoca na Privremenu listu nacionalnih spomenika i pristupila provođenju postupka za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članom 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (rješenje Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH broj: UP-I-03-74-2/71 od 22.06.1971. godine u Sarajevu, zemljišnoknjižni izvadak br. 41 i 98),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o eventualnim oštećenjima u toku rata, podatke o eventualnim intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju utvrđeno je slijedeće:

1. Podaci o lokalitetu

Lokacija

Nekropola stećaka I i II Boljuni upisan u k.č. br. 510 (Grčko groblje 270 m²), društvena svojina-erar i 518/5 (Pašnjak, 800 m²), suvlasništvo uglavnom porodice Šutalo, z.k. ul. br. 98 i 41 k.o. Bjelojevići, na području Općine Stolac. Nekropola stećaka nalazi se u zaseoku Boljuni, koje je u sastavu sela Bjelojevići, 15 km jugozapadno od Stoca, uz cestu Stolac - Hutovo Blato. Smještena je u ravnici, ispod seoskih kuća i raspoređena u dvije skupine, na rastojanju od oko 400 m. U okolici ima tragova iz ilirskog doba (gradina i tumuli), a nedaleko je lokalitet Crkvina, vjerovatno kasnoantičkog perioda i ostaci groblja (ranosrednjovjekovnog?).

Dosadašnja zakonska zaštita

Na osnovu zakonske odredbe, a rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH broj: UP-I-03-74-2/71 od 22.06.1971. godine u Sarajevu nekropola stećaka "Boljuni" kod Stoca, stavljena je pod zaštitu kao spomenik kulture Bosne i Hercegovine.

Komisija je donijela odluku o stavljanju nekropole stećaka I i II Boljuni kod Stoca na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, dana 22.07.1997.godine.

2. Opis spomenika

Stećci Boljuna imaju mnogo zajedničkih osobina sa stećcima istočne Hercegovine, a posebno sa stećcima stolačkog i čapljinskog kraja - sa Radimljom, Opličićima i Nekukom. Svrstavani su u nizove i orijentirani isključivo u pravcu zapad - istok, ili sa malim skretanjem od tog pravca.

Prema uobičajenoj skali osnovnih oblika nekropola se sastoji od: 82 ploče, 176 sanduka, 12 sljemenjaka i 4 krstače. Od ukupnog broja 92 su ukrašena i to: 29 ploča, 57 sanduka i 6 sljemenjaka. Po broju ukrašenih spomenika spadaju među nekoliko velikih nekropola koje su najbogatije ukrašene.

U reljefne motive koji se najčešće pojavljuju spadaju povijene lozice sa trolistovima, kao bordura na vodoravnim stranama ploča ili kao friz na uspravnim stranama sanduka. Ovaj motiv je karakterističan za čitavu Hercegovinu, ali se ovdje javlja u relativno velikom broju. Česti su i štitovi sa mačevima i rozete koje se javljaju u više varijanti: kao heraldičke oznake na štitovima, u kompoziciji sa polumjesecom ili samostalno. Pojavljuju se i kao stilizirane rozete sa tordiranim kružnim vijencima ili predstavljene kao krst - rozete. Zatim po brojnosti slijede plastične vrpce, razne bordure, krst - obični ili stilizirani, polumjesec, ljiljani, biljne stilizacije sa spiralama i grozdovima, arkade i mačevi. Brojne su figuralne predstave i kompozicije: scene lova na jelena, turniri i kola. Tu su i fantastične životinje, figure lava i konjanika. Originalni motivi Boljuna su: lav, žena sa djetetom u narjučju, stilizirane rozete, fantastične životinje u vidu guštera i kolo sa kolovođom koji jaše na jelenu.

Po broju natpisa, ukupno 19, Boljuni pružaju historijske podatke i podatke važne za kulturnu historiju Bosne i Hercegovine. U natpisima se spominju imena sahranjenih Bogavca Taraha Boljunovića, umro prije 1477; Radića Vladisalića; Heraka i Radoslava Herakovića koji leže "na svojoj plemenitoj"; Petra Vukića i njegovog brata i drugih. Neke od tih ličnosti su i historijski dokumentirane. Dakle, tu su sahranjeni pripadnici grupe Boljuna - Vladisalića, koji su pripadali Donjim Vlasima. Na nekoliko stećaka potpisao se majstor Grubač, prepoznatljiv po svom umjetničkom izrazu i motivima, dijak (pisar) Semorad i drugi (majstori Milić, Zelića i Dragiša i dva dijaka Radoje i Vuk). Smatra se da su Boljuni bili važan klesarski, tj. umjetnički centar. Najveći broj stećaka na nekropoli potječe iz doba djelovanja majstora Grubača (okvirno između 1440.-1460.), te iz doba njegovih učenika, dakle iz druge polovine XV stoljeća. U to doba područje oko Stoca bilo je jedno od glavnih žarišta epigrafskih spomenika, čiji su natpisi pisani ćirilskim pismom, ali sa poznatim paleografskim osobenostima ovog pisma u srednjovjekovnoj Bosni i Humu, kasnije Hercegovini, tako da paleografi "sa razlogom govore o bosanskoj ćirilici" (P. Anđelić 1984, 559).

Iako tačnih podataka nema, prema brojnosti stećaka pretpostavlja se da se ovdje sahranjivalo od druge polovine XIV do početka XVI stoljeća.

U blizini nekropole, 200 m sjeverozapadno i 200 m istočno od nje su bila dva kamenoloma, odakle je najvjerojatnije dovožen kamen za izradu

stećaka.

Kod nekropole, udaljen 20 m je bunar Neveš koji mještani nazivaju "Grčki bunar". Okruglog je oblika, promjera 12 m. Takvi bunarevi, građeni "na okruglac" postoje u stolačkom kraju i u Hrasnom i svi su još oko 1960. godine bili u upotrebi. Ne zna se od kada datiraju u tom kraju.

3. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

- U maju 1957. i julu i avgustu 1958. godine arheološka istraživanja obavio Šefik Bešlagić
- Prema izvještaju Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH 1958. vršena je priprema terena za prezentaciju nekropole u Boljunima
- Prema istom izvještaju 1959. godine izvršena je druga etapa radova na uređenju te nekropole

4. Sadašnje stanje lokaliteta

Uvidom na licu mjesta (09.10.2002.) ustanovljeno je slijedeće:

- na lokalitetu nije bilo ratnih djelovanja,
- primjetna su oštećenja na kamenu, nastala uslijed djelovanja atmosferilija,
- lokalitet je zapušten, obrastao divljim rastinjem, ne vide se tragovi skorijeg održavanja ili uređenja zelenih površina; dio ograđene površine od ulaza u nekropolu i do prvih stećaka je uzoran, čime je pristup dodatno otežan,
- nema tragova o eventualnim mjerama fizičke zaštite koje su poduzimane od 1959. godine do danas,
- nekropola je ugrožena odsustvom stalne brige o očuvanju lokaliteta.

III ZAKLJUČAK

Nekropola u Boljunima broji 274 stećka, od toga 92 ukrašena i 19 sa natpisima, čime se svrstava među nekoliko velikih nekropola. Brojem i oblicima stećaka, njihovim ukrasima i simbolima, te relativno velikim brojem natpisa, nekropola u Boljunima pruža vrijedne historijske podatke i bogat likovni materijal. Umjetnička originalnost raznovrsnih motiva pripisana je najplodnijem majstoru ukrašavanja stećaka Grubaču koji je na ovoj nekropoli i sahranjen. Uz njega je radio i dijak Semorad koji je najvjerojatnije sastavljao ili urezivao tekstove nadgrobnih natpisa.

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), s obzirom na: historijsku vrijednost (B), umjetničku i estetsku vrijednost (C), čitljivost (D), simboličku vrijednost (E), ambijentalnu vrijednost (F), izvornost (G), jedinstvenost i reprezentativnost (H.i), Komisija je odlučila kao u dispozitivu.

Sastavni dio ove odluke su:

- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- tehnička dokumentacija.

Dokumentacija u prilogu odluke je javna i dostupna i uvid zainteresiranim licima. Uvid u dokumentaciju može se izvršiti na pismeni zahtjev Komisiji.

Korištena literatura

- P.Anđelić, Doba srednjovjekovne bosanske države, Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku

vlast, Sarajevo 1984., 435.-587.,

- Š. Bešliagić Boljuni, Starinar XII /1961., Beograd, 1961., 175.-205. sa kompletnom literaturom,

- B. Hrabak, O hercegovačkim vlaškim katunima, GZM (sv. za etnologiju i istoriju) XI, 1956., 29.-39.,

- S. Pudarić, Program zaštite i uređenja nekropole stećaka u Boljunima, Slovo Gorčina, Stolac 1988./89., 16.-17.,

- M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine, knjiga II, Sarajevo 1964., 18.-31.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Jasna Burnazović, diplomirani inženjer arhitekture,

saradnik za arheologiju u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika